

บทที่ 3

การอ่าน การวิเคราะห์และการวิจารณ์

การอ่าน

การอ่านหนังสือเป็นสิ่งที่เพิ่มพูนสติปัญญา ประสบการณ์ ความคิด และประเทืองอารมณ์อย่างที่เราเรียกว่าลงทุนน้อยที่สุดแต่ได้ผลคุ้มค่าที่สุด หนังสือเกือบทุกเล่มมีประโยชน์แก่ผู้อ่านไม่แฉะใดก็แฉะหนึ่ง วย ประสบการณ์และความสนใจของผู้อ่านก็มีความสำคัญต่อการเลือกอ่านและการได้รับผลสะท้อนจากการอ่านด้วย วรรณกรรมปัจจุบันมีหลายประเภท หลายรูปแบบ มีความหลากหลายทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ การศึกษาวรรณกรรมปัจจุบันจึงต้องเริ่มต้นด้วยการอ่านและอ่านให้เป็น

คนเราจะศึกษาหนังสือได้โดย

1. อ่านหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับหนังสือนั้น มีการวิจารณ์และการแนะนำการอ่านตามหลักวิชา ซึ่งผู้อ่านจะต้องใช้วิจารณญาณในการเลือกอ่าน เลือกเชื่อตาม
2. ฟังคำกล่าวเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้น ทั้งที่เป็นการสนทนา อภิปราย สัมมนา ปาฐกถา ฯลฯ เพื่อเพิ่มพูนความรู้และได้ข้อคิดแปลกใหม่แตกต่างออกไป
3. อ่านเอง โดยใช้การวิจารณ์ วิเคราะห์ เปรียบเทียบ อย่างตั้งใจและมีวิจารณญาณที่แตกฉาน

การจะศึกษาหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งทำได้ 3 วิธีดังกล่าวข้างต้น แต่การจะ “รู้จัก” และ “เข้าถึง” หนังสือสักเล่ม จำเป็นที่จะต้องอ่านเองอย่างพินิจพิเคราะห์และตั้งใจโดยคำนึงอยู่เสมอว่าไม่มีใครจะนำเราให้เข้าถึงหนังสือได้อย่างแท้จริงถ้าไม่อ่านเอง

การศึกษาวิชาที่เกี่ยวกับวรรณกรรม นักศึกษาทุกคนจำเป็นต้องอ่าน อ่านให้มาก อ่านให้ละเอียด และอ่านให้เป็น ฉะนั้น ในการเรียนนักศึกษาควรจะต้อง

1. อ่าน แล้วคิดตาม เมื่อจบเล่ม คิดสรุปอีกครั้ง การฝึกคิดคือการตั้งคำถามถามตัวเองเกี่ยวกับหนังสือเล่มนั้นทุกขณะของการอ่าน ต้องทำใจให้เกิดปัญหาสงสัยเพื่อจะได้คิดตาม และค้นหาคำตอบ เช่นถามตัวเองว่า ข้อความตรงนั้นตรงนี้สมเหตุสมผล ถูกข้อเท็จจริงหรือไม่ มีความสัมพันธ์กับสิ่งที่ผู้เขียนกล่าวมาก่อนแล้วหรือเปล่า กลวิธี สำนวนภาษาเหมาะเจาะกับเนื้อเรื่องหรือไม่ ผู้เขียนแฝงอะไรเอาไว้ “ระหว่างบรรทัด” หรือเปล่า เมื่อจบเล่มก็ถามตัวเองว่าชอบหรือไม่ชอบ ชอบตรงไหน ไม่ชอบตรงไหน ทำไม เพราะอะไร การฝึกถามเช่นนี้จะทำให้มองเห็นภาพ ชอบเขต และแก่นแท้ของหนังสือได้ชัดเจน ทั้งยังสามารถบอกตนเองและบอกผู้อื่นได้ด้วย เช่น บอกได้ว่า หนังสือเล่มนี้ดีเพราะอะไร ไม่ดีเพราะอะไร บกพร่องตรงจุดไหน ฉะนั้นต้องฝึกหัดอ่านและคิด ดังที่ศาสตราจารย์คุณรัญจวน กล่าวย้ำถึงการอ่านไว้ดังนี้

- อ่านให้ละเอียด
- อ่านด้วยความพินิจพิจารณา
- อ่านแล้วจดบันทึกไว้ ในเรื่องประเภท ลักษณะหนังสือ ข้อคิดที่ประทับใจ คำคม และการเปรียบเทียบที่มีเหตุผลน่าฟัง

- เปรียบเทียบกับเรื่องอื่นที่อยู่ในประเภทเดียวกัน

2. เมื่ออ่านจบแล้ว อย่าให้จบเพียงแค่อ่านหนังสือ ควรชักชวนให้เพื่อนอ่านแล้ว สนทนา อภิปราย เพื่อฝึกให้คิดพิจารณาหลายแง่หลายมุม ได้แลกเปลี่ยนเปรียบเทียบตลอดจน รับฟังความคิดเห็นของตนเองและผู้อื่น จะทำให้ภาพและขอบเขตหนังสือคมชัดขึ้น

3. อ่านคอลัมน์วิจารณ์หนังสือหรือแนะนำหนังสือที่ดีพิมพ์ในวารสาร และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ให้มาก ใช้วิจารณ์ญาณในการเลือกซื้อ เลือกจำ แต่ตัวอย่างที่มีคุณค่า

ความรู้สึที่ได้จากการอ่านหนังสือ ได้แก่

1. ความรู้ (Information) หนังสือทุกชนิดให้ความรู้แก่ผู้อ่าน โดยเฉพาะหนังสือตำรา สารคดี ซึ่งมุ่งเน้นคุณสมบัติข้อนี้เป็นสำคัญ ความรู้นั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านมากหรือน้อย ทางตรงหรือทางอ้อม ขึ้นอยู่กับผู้อ่านเองด้วย

2. ความเพลิดเพลิน (Recreation) เป็นบทบาทสำคัญของหนังสืออีกประการหนึ่ง สมกับคำพูดที่ว่า “หนังสือคือเพื่อนที่ประเสริฐ” เพราะนักเขียนจะพาผู้อ่านเข้าไปสู่โลกของหนังสือที่กว้างใหญ่และมีอิสระเสรี หนังสือที่จูงใจคนอ่านให้ติดตามย่อมต้องเป็นหนังสือที่ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านด้วย มิใช่เฉพาะหนังสือประเภทบันเทิงคดีซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ความบันเทิงโดยตรง แม้หนังสือสารคดีหรือตำราวิชาการก็น่าจะสร้างอารมณ์ความรู้สึกเพลิดเพลินไปในขณะที่ย่านด้วย

3. ความจรรโลงใจ (Inspiration) เป็นความรู้สึกอิมเอ็บ ความตระหนักในคุณค่าของ ความงาม ของโลก ของชีวิต หลังจากการอ่าน หนังสือที่สนองความรู้สึกจรรโลงใจให้มาก ได้แก่ หนังสือประเภทวรรณคดี ศาสนา ปรัชญา และร้อยกรอง

การวิเคราะห์และวิจารณ์

ดร.วิทย์ ศิวะศรียานนท์ ได้กล่าวถึงการวิจารณ์ที่แท้ไว้ว่า คือ “การพิจารณาลักษณะของบทประพันธ์ แยกแยะส่วนประกอบที่สำคัญ และหยิบยกออกมาแสดงว่า ไพเราะงดงามเพียงไร วิเคราะห์ความหมายของบทประพันธ์นั้น ถ้าความหมายซ่อนเร้นอยู่ก็ใช้ปัญญาหยั่งไปให้เห็นทะลุปรุโปร่ง และแสดงให้ผู้อ่านเห็นตาม ถ้าความหมายกระจัดกระจายอยู่ ก็พยายามปะติดปะต่อให้เป็นรูปเป็นเค้าพอที่ผู้อ่านจะเข้าใจได้ แสดงหลักศิลปะและแนวคิดของผู้ประพันธ์ซึ่งเป็นแนวทางในการแต่งหนังสือ นั้น นอกจากนี้ จะต้องเผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่าง ๆ ของงานนั้น และชี้ให้เห็นด้วยว่าแต่ละส่วนมีความสำคัญต่อส่วน

รวมเพียงไร รวมความว่าการวิจารณ์คือ การแสดงให้เห็นว่าหนังสือนั้นมีลักษณะอย่างไร ทั้งในส่วนเนื้อเรื่อง ความคิดความเห็น และทำนองแต่ง เมื่อได้อธิบายลักษณะของหนังสือ ให้ผู้อ่านเข้าใจแล้ว จึงวินิจฉัยลงไปว่าหนังสือนั้นดีไม่ได้อย่างไร ควรจัดเข้าไปไว้ในชั้นไหน”¹

จากคำกล่าวของ ดร.วิทย์ ทรัพย์ ได้ว่า การอ่านเพื่อการศึกษา นั้น ผู้อ่านจำเป็นต้องรู้จัก อ่านอย่างวิเคราะห์ รู้จักการวิจารณ์ ประเมินคุณค่า ทั้งนี้ต้องกระทำด้วยวิจรรณญาณที่แหลมคม ดังจะขออธิบายแยกแยะส่วนประกอบของคำต่าง ๆ ที่กล่าวมาดังนี้

วิเคราะห์ คือ การแยกแยะหนังสือออกเป็นส่วน ๆ ตามประเภทและลักษณะของ หนังสือ โดยใช้เหตุผลประกอบ

วิจารณ์ คือ การแสดงทัศนะ ความคิดเห็น ทั้งในด้านบวกและด้านลบ หรือทั้ง ข้อดีและข้อบกพร่อง การวิจารณ์ที่ดีต้องมีเหตุผลประกอบ ไม่ใช่มาจากความรู้สึกเท่านั้น เพราะ ถ้ามาจากความรู้สึกจะมีอคติมากกว่าธรรมดา การวิจารณ์ปกติย่อมมีความนิยมส่วนตัวเข้ามา ปนบ้างอยู่แล้ว ไม่มีเลยก็ไม่ได้ แต่อย่าให้มีมากเกินไป มิฉะนั้นการวิจารณ์นั้นก็ใช้ไม่ได้ ไม่น่าเชื่อถือ

วิจรรณญาณ คือการใคร่ครวญด้วยเหตุด้วยผลก่อนการตัดสินใจ การใคร่ครวญด้วย เหตุด้วยผลจะทำให้เราคิดอย่างรอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วนทุกแง่มุม และมีความยุติธรรม

ดังนั้น เราต้องอ่านอย่างวิเคราะห์ วิจัย แล้วก็วิจารณ์ด้วยวิจรรณญาณที่ดีก่อนจะวินิจฉัย หรือประเมินค่าหนังสือเล่มนั้น ๆ

คุณสมบัติของผู้วิจารณ์

1. ต้องมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องที่วิจารณ์ เช่นวิจารณ์การเมืองก็ต้องรู้ว่าการเมือง คืออย่างไร วิธีทางการเมืองเป็นแบบใด เมื่อจะวิจารณ์หนังสือหนังสือเล่มใดก็ต้องอ่าน หนังสือเล่มนั้นให้ละเอียด พร้อมทั้งอ่านหนังสืออื่น ๆ ที่จะทำให้ความรู้ประกอบด้วย นอกจากนี้ยังต้องมีความรู้ในลักษณะของหนังสือ หลักในการวิจารณ์หนังสือแต่ละประเภท ทั้งยัง เปรียบเทียบกับหนังสืออื่น ๆ ให้เห็นภาพคมชัด

2. มีประสบการณ์ ข้อนี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ ความรอบรู้กว้างขวางจะ ทำให้ผู้วิจารณ์ใจกว้าง ให้ความเห็นนอกเหนือใจ มองหลายแง่มุม และเล็งเห็นจุดสำคัญ ได้ไม่พลาด ประสบการณ์เกิดจากการอ่านมาก อ่านอย่างที่ศาสตราจารย์คุณวีญจวนกล่าวว่า “อ่านแล้วคิด คิดแล้วย่อย ย่อยแล้วกรอง” นอกจากอ่านมากยังต้องติดตามความเคลื่อนไหว ของวงการหนังสือด้วย

3. ญาณทัศนะ คือความคิดเฉียบแหลม หยั่งรู้ลึกซึ้งถึงแก่นหนังสือ ไม่พิจารณาโดย ผิวเผิน และด่วนสรุปเอาง่าย ๆ โดยอาศัยการสังเกต การลองตั้งคำถาม ข้อสมมติฐานและ

¹ดร.วิทย์ ติวศรียานนท์, *วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์*. (พระนคร : อักษรเจริญทัศน์, 2519.) หน้า 217.

ติดตามหาคำตอบด้วยความตั้งใจ สามารถแยกแยะเนื้อความสำคัญของเรื่องออกจากพลความมี
วิจารณ์ญาณ มีเหตุผล

4. มีธรรมในใจ คือผู้วิจารณ์จะต้องวางใจเป็นกลาง ให้เกิดความเที่ยงธรรมมากที่สุด
ตัดอคติออกไป จึงจะทำให้งานวิจารณ์นั้นน่าเชื่อถือ

5. ความสามารถในการใช้ภาษาวิจารณ์ ไม่ว่าจะภาษาพูดหรือภาษาเขียน มีความสำคัญ
ไม่ยิ่งหย่อนกว่าข้ออื่น ๆ เพราะเป็นการแสดงความคิด ความรู้สึกของเราให้ผู้อื่นได้รู้ หากคิด
ได้ วิเคราะห์วิจารณ์ได้ แต่แสดงให้คนอื่นรู้ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่ดี ไม่เต็มที่ ก็ไม่มีประโยชน์
อันใด ความสามารถในด้านนี้ สร้างได้โดยการหัดการฝึกฝนทั้งการพูดและการเขียน

ข้อเสนอแนะในการอ่านเพื่อการศึกษา

1. อ่านให้ละเอียด อ่านแล้วคิด คิดแล้วกรอง ด้วยความพินิจพิเคราะห์ มิใช่อ่านเพื่อ
ฆ่าเวลาหรือเพื่อผ่อนคลายเพียงอย่างเดียว

2. อ่านหนังสือประกอบอื่น ๆ เพื่อเสริมความรู้ ความเข้าใจ และให้ความยุติธรรมแก่
ผู้เขียนก่อนการประเมินค่า

3. แยกแยะส่วนที่ดีและส่วนที่บกพร่องอย่างมีเหตุผล

4. อ่านจบแล้วถาม-ตอบตัวเองว่า ได้อะไรจากการอ่านบ้าง ไม่ว่าจะ เป็นความรู้ ความ
รอบรู้ ความเพลิดเพลิน ความจรรโลงใจ แล้วประเมินค่าของหนังสือเล่มนั้นว่ามีคุณค่าหรือไม่
มากหรือน้อยเพียงใด